Imaginarul blestemului. Câteva explicații etnolingvistice

Lavinia NASTA*

Keywords: *imaginary*; *curse*; *ethnolinguistics*; *illness*; *death.*

1. Introducere

În cercetările noastre din trecut[1], pentru a realiza profilul conceptului de „blestem", am refăcut imaginea lingvistică (Nasta 2020a: 33-39) a termenului, analizând elemente precum etimologia, probleme de semantică, sinonime, derivate, fonetisme, proverbe și expresii, în care apar cuvântul „blestem" și derivatele lui și, ulterior, am reconstituit imaginea culturală (Nasta 2020b: 1405-1417) a noțiunii amintite, prilej în care am prezentat un istoric al conceptului în discuție, insistând asupra tipologiei blestem religios vs blestem laic, și asupra unor aspecte importante ca emițătorul blestemului, destinatarul blestemului, cauza blestemului, agenții implicați în actul pedepsitor. Din acest motiv nu vom relua problemele deja analizate, ci vom încerca să explicăm, din perspectivă etnolingvistică[2], mai multe imprecații, lucru care va evidenția latura lugubră, sinistră a patrimoniului lingvistic românesc. Spunem „sinistru" deoarece imaginarul blestemului, care este unul al damnării, reprezintă „un imaginar în care predomină macabrul" (Mazilu 2001: 368).

Blestemul, văzut ca „act de magie lexicală prin care se invocă mânia sau urgia unei divinități asupra unei ființe, unui obiect, unei acțiuni" (Kernbach 1995: 45), este utilizat atât în spațiul sacru (= blestemul religios), având finalitate punitiv-justițiară, cât și în spațiul profan (= blestemul laic/blestemul popular), având finalitate vindicativă.

Chiar dacă, de multe ori, reprezintă o continuare a blestemului religios, pentru descifrarea blestemului popular este nevoie nu doar de o cunoaștere a figurilor și a exemplelor biblice, cum este în cazul blestemului arhieresc, ci și de o inițiere în simbolurile, credințele, datinile și obiceiurile populare. Astfel, pentru a înțelege imaginea din spatele maledicțiilor populare e nevoie de o incursiune în

* Facultatea de Litere, Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, România.

[1] Această lucrare a fost sprijinită prin proiectul Ministerului Cercetării și Inovării, CCCDI - UEFISCDI, număr proiect PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0326 /49 PCCDI, în conformitate cu PNCDI III.

[2] Pentru mai multe detalii privind perspectiva etnolingvistică asupra imaginarului, a se vedea Platon 2019: 114-119.

folclor. Prin urmare, blestemul devine un act lingvistic creativ, metaforic, de multe ori, indescifrabil. Acceptarea acestei laturi creative, metaforice ne va ajuta să înțelegem semnificația blestemelor. Vom observa că, în cele mai multe imprecații, metafora este folosită ca mijloc al potențării impresiei, astfel că o exprimare ca „Vede-te-aș mort" este înlocuită cu diferite expresii al căror rol este de a augmenta sentimentul fricii: „Vede-te-aș întins pe laiță!", „Mânca-te-ar corbii!!, „Face-te-ai oale și urcioare!" etc. În aceste exemple, sensul progresiv, intensificator al metaforei este evident. În sentințele damnării, intenția estetică a potențării prin metaforă apare fie ca mărire, fie ca multiplicare, fie ca întărire, fapt care duce la desăvârșirea funcțiilor sensibilizatoare și intensificatoare ale metaforei[3].

2. Analiza etnolingvistică a câtorva imprecații

În continuare, ne propunem să refacem drumul invers al câtorva dintre aceste blesteme, determinând imaginea obiceiurilor/ideilor care stau la baza actelor lingvistice imprecatorii rostite de români. Precizăm că blestemul popular, deși are o construcție stereotipă, se rezumă, adesea, la pedeapsa propriu-zisă (penuria, maladia, dezechilibrul de traiul cotidian, imposibilitatea atingerii unor țeluri, lipsa de confort sufletesc sau fizic, absența succesului în dragoste, moartea, neputrezirea). Exemplele pe care le vom analiza, clasificate în funcție de pedeapsa invocată, sunt preluate din diferite lucrări ale folcloriștilor români.

Din categoria blestemelor în care se invocă boala amintim: „Lovi-te-ar boala să te lovească!" (Candrea 1999: 205); „Sări-i-ar ochii!" (*ibidem*); „Pice-ți carnea de pe oase!" (Niculiță-Voronca 1998: 13); „Să se topească carnea pe tine ca lumânarea!" (Candrea 1999: 205), „Rămâi, fine, sănătos,/ Ca un măr putregăios,/ Rămâi, fină, sănătoasă,/ Ca o pară viermănoasă." (Niculiță-Voronca) 1998: 11)

„Lovi-te-ar boala să te lovească!"

Întrebuințat cu sensul de „a se abate asupra, a veni peste, a cuprinde (vătămând, producând un efect negativ etc.)" (DLR VIII: 433), verbul „a lovi" este utilizat repetitiv, prima oară la modul condițional-optativ și, ulterior, la conjunctiv, modurile preferate în blesteme, cu scopul de a accentua sau de a grăbi îndeplinirea pedepsei. Ceea ce atrage atenția în imprecație este cuvântul „boală", care, în acest context, poate beneficia de două explicații: boală în sens general, sinonim cu „maladie", și boală în sens particular, o anumită boală, una specifică.

De obicei, în blestemele prin care se invocă maladia, fie se specifică numele bolii (de exemplu, „Mânca-v-ar ciuma să vă mănânce!", „Mânca-l-ar brânca să-l mănânce!" etc.) (DLR IX: 675), fie sunt numite simptomele, efectele ei (de exemplu, ultimul stadiu al leprei este descompunerea țesuturilor, de aici

[3] Pentru detalii privind problemele metaforei, a se vedea Vianu 1957.

blestemul „Pice-ți carnea de pe oase!"). De aceea blestemul pe care îl analizăm are un statut aparte dacă avem în vedere aspectul cuprinzător, generalizant al termenului „boală". Observăm aici dorința acută a emițătorului blestemului de a-şi vedea inamicul, adică pe cel blestemat, stăpânit de suferință, răpus de durere, indiferent de ce tip. Dintre blestemele care atrag pedepse în timpul vieții omului, cele prin care se invocă boala sunt cele mai de temut, tocmai pentru că „bolile, ca şi moartea, sunt concepute de poporul nostru ca duhuri răutăcioase şi pizmătărețe pe viața omului" (Ciaușanu 2007: 184). Prin faptul că boala pune stăpânire pe trupul omului şi îl chinuie, ea este percepută ca o anticameră a morții.

În sens restrâns, cuvântul „boală" denumește, de fapt, un tip specific de maladie. Ocupându-se de terminologia bolilor, I. A. Candrea descoperă că pentru febra tifoidă, în Moldova, se utilizează şi termenul „boală", în timp ce, în județul Constanța, pentru aceeași suferință, se folosesc sintagmele „boală lungă", „boală mare", „boală rusească" (Candrea 1999: 239).

Spre deosebire de folcloristul amintit, DLR (I: 585) înregistrează pentru cuvântul „boală" alte trei semnificații regionale: sifilis (în Sălaj), lângoare (în Moldova), epilepsie (în Braşov).

Chiar dacă sensul blestemului „Lovi-te-ar boala să te lovească!" poate să difere în funcție de zona din care provine emitentul, pedeapsa invocată este la fel de terifiantă.

„Pice-ți carnea de pe oase!"

Cele mai întâlnite semnificații ale verbului *a pica* sunt: *a cădea*, *a se desprinde*, *a se desface dintr-un tot*, *dintr-un ansamblu*. Având în vedere utilizarea verbului în context blasfemic, emițătorul invocă asupra persoanei blestemate o pedeapsă îngrozitoare, şi anume înlăturarea țesutului muscular al corpului.

În funcție de interpretarea imprecației amintite, emitentul fie invocă anumite boli, pe care refuză să le numească, preferând să accentueze efectele devastatoare, care au ca scop vătămarea corpului până la extincție, fie face aluzie la anumite rituri funerare precreştine.

Desprinderea cărnii de pe oase, ca efect al unei boli grave care cuprinde tot trupul, este deseori amintită în Biblie, ceea ce ar favoriza prima accepție, aceea a invocării unei maladii care afectează pielea şi țesutul muscular, ca de exemplu lepra, pesta/ciuma bubonică, scabia, abcese, flegmoane, excoriații[4]. Potrivit credinței populare, boala reuşeşte să pătrundă în toate părțile corpului prin faptul că „diavolul se poate aciua în cele mai ascunse ascunzători ale unei ființe" (Gorovei 1931: 21), prin urmare şi în țesutul muscular.

Pe lângă bolile primejdioase care, inevitabil, în trecut, duceau la deces, blestemul amintește de excarnarea de după moarte. Potrivit unor informații

[4] Pentru mai multe boli infecțioase, boli ale pielii şi leziuni externe, a se vedea Candrea, 1999: 239–240.

etnografice comentate de Ion Ghinoiu, în spațiul carpatic au existat niște rituri funerare „cum ar fi ciopârțirea cadavrelor sau expunerea acestora pentru a fi devorate de zeița pasăre" (Ghinoiu 2013: 310). Excarnarea cadavrelor de păsări ori animale carnivore, deși reprezintă un ritual precreștin, îl regăsim și în scrierile veterotestamentare („Trupul tău mort va fi hrana tuturor păsărilor cerului și fiarelor pământului; și nu va fi nimeni care să le sperie" Deuteronom 28:26).

Indiferent de interpretarea acordată, sensul este deopotrivă sumbru.

Din categoria blestemelor în care se invocă dezechilibrul din traiul cotidian, sărăcia, nevoia amintim: „Să n-aibă hrană, nici noroc,/ Să n-aibă hrană pe pământ,/ Nici cruciță la mormânt" (Niculiță-Voronca 1998: 10), „Călca-te-ar nevoia!" (Candrea 1999: 205), „Mânca-te-ar gherla!" (Dumistrăcel 2011: 411); „Mânca-te-ar mănăstirea!" (Dumistrăcel 2011: 411), „Bată-te-ar pâinea și sarea mea!" (Niculiță-Voronca 1998: 137).

„Mânca-te-ar gherla!"

În cadrul acestui blestem, la fel ca în cele mai multe imprecații (ex. „Mânca-i-ar pământul!", „Mânca-o-ar focul!", „Mânca-te-ar funia!" etc.), verbul „a mânca" este utilizat cu sensul figurat de „a face să dispară; a consuma, a distruge" (DLR IX: p. 675).

În ceea ce privește substantivul „gherla", acesta are un istoric aparte. Dicționarul înregistrează pentru acest substantiv sensul de „închisoare, penitenciar", cuvântul formându-se prin antonomază de la substantivul propriu „Gherla", care desemnează numele cunoscutului oraș transilvănean, devenit celebru pentru închisoarea sa. De la substantivul comun „gherlă", prin derivare cu sufixul calificativ „-an", s-a format substantivul „gherlan", care are două semnificații: pe de o parte, are sensul de „hoțoman, tâlhar" și, pe de altă parte, are sensul de „zugrav de icoane (meșteșug învățat în închisoarea din Gherla)" (DLR VI: 254).

O altă explicație dată acestui termen este de „instrument de tortură folosit inițial, probabil, la închisoarea" (Dumistrăcel 2011: 411) din localitatea cu același nume.

Uneori, cei care proferează blestemul, schimbă termenul „gherlă" cu alții care semnifică același lucru: „Mânca-te-ar pușcăria!", „Mânca-te-ar ocna!", „Târșoru te mănâncă!"[5], „Mânca-te-ar mănăstirea!". Dintre toți acești termeni, atipic este cuvântul „mănăstire", care, prin definiție, reprezintă simbolul sfințeniei, al purității, cu alte cuvinte este exact opusul închisorii. Se pare că deplasarea de sens al cuvântului aici analizat nu reprezintă o exprimare eufemistică și nu se explică nici printr-o simplă antifrază, ci la originea acestei expresii imprecatorii stau evenimente socio-istorice. Amintim astfel că, în secolele trecute, multe mănăstiri sau schituri „au servit, la început, pentru detenția

[5] Pentru explicarea acestei expresii, vezi Dumistrăcel 2011: 408–411.

boierilor surghiuniți ori «puși la propeală», dependințele fiind apoi amenajate ca închisori propriu-zise" (Dumistrăcel 2011: 410).

Indiferent care dintre substantivele amintite (gherlă, puşcărie, ocnă, mănăstire) sunt utilizate în blestem, pedeapsa invocată este aceeaşi, respectiv condamnarea la tortură în timpul vieții, la un trai neliniști şi chinuit, la izolare față de familie.

„Bată-te-ar pâinea şi sarea mea!"

În credințele românilor, pâinea nu reprezintă doar un simplu aliment care potolește foamea, ci, îndeplinind funcții oraculare, este utilizată în diferite ritualuri ori în descântece, devenind un simbol al bucuriei, al regenerării, al rodnicie, al bunăstării şi al fertilității. Despre pâine se spune că este „este fața lui Hristos" (Antonescu 2016: 513) ori „fața lui Dumnezeu" (*ibidem*: 519), motiv pentru care a arunca pâinea, sub orice formă s-ar afla (cozonac, colac etc.), se consideră a fi un mare păcat. Semnificația principală a pâinii, indiferent de evenimentul gospodăresc, festiv sau funerar, este de a marca un

> […] *început*, căruia omul dorește să-i asigure continuitate şi prosperitate: începerea muncilor agricole, construirea unei case, botezul (începutul vieții), nunta (începutul vieții de familie) şi chiar înmormântarea (în gândirea tradițională, începutul altei vieți în lumea cealaltă (*ibidem*: 513).

De multe ori, în desfăşurarea acțiunilor ceremoniale, oamenii folosesc, alături de pâine, şi sarea. La fel ca pâinea, sarea are aceleaşi implicații pozitive în viața omului, ea reprezentând „mana lui Dumnezeu", dreptatea", „sfânta dreptate" (Niculiță-Voronca I 1998: 136) sau „dar al zeilor" (Antonescu 2016: 583). Pentru a fi feriți de deochi ori de alte vrăji, atât oamenii, cât şi animalele, foloseau sare descântată, care avea funcții magice. De la aceste funcțiile ritualice, sarea devine semn al ospitalității, întâmpinarea unui oaspete cu pâine şi sare exprimând astăzi cele mai sincere sentimente de respect şi prietenie (*ibidem*).

Nu doar pâinea, ci şi sarea concentrează o simbolistică prin excelență pozitivă, binefăcătoare, cu funcții apotropaice şi de bun augur, cele două alimente reprezentând simboluri ale căror întrebuințări sunt legate, în principiu, de închegarea şi menținerea relațiilor în cadrul societății.

Având în vedere accepțiile oferite celor două alimente, pâinea şi sarea, utilizarea lor într-un blestem devine atipică. Cu alte cuvinte, cum să te bată pâinea şi sarea, din moment ce ele semnifică belşug şi ospitalitate, iar absența lor înseamnă ghinion?

După aceste explicații, am ajuns la concluzia că „Bată-te-ar pâinea şi sarea mea!" ar putea fi un pseudoblestem, care păstrează forma unei reale imprecații, însă, spre deosebire de blestemul prototipic, semnificația pozitivă a lexemelor substantivale (*pâine* şi *sare*) absoarbe sensul negativ al verbului la modul condițional „a bate". În categoria falselor blesteme, intră şi „Mânca-te-ar binele!", „Bată-te-ar norocul", care, de fapt, sunt urări de bine, având implicații pozitive.

Totuşi, Elena Niculiță-Voronca, în credințele despre sare, pe care le culege din diferite zone ale țării, nuanțează că această expresie este, fără îndoială, un blestem, care nu poate avea decât consecințe negative asupra destinatarului. Prin urmare, credem că această imprecație a fost rostită de un om păgubit, căruia i s-au furat cele două alimente prețioase, deoarece se spune că „dacă se fură pâine şi sare din casa unui gospodar care are vacă dătătoare de lapte mult, acea vită nu va mai avea lapte” (*ibidem*: 519), „că nu-i merge bine celui căruia i se fură din sare” sau „că este semn de pagubă dacă i se fură cuiva sare din casă” (*ibidem*: 583). Blestemul ar fi o întoarcere a răului împotriva vinovatului, având rol vindicativ. La aceasta, mai adăugăm faptul că sarea şi pâinea erau folosite ca talismane pentru a proteja oamenii, animalele sau obiectele de deochi, de boli şi chiar de Necuratul (Niculiță-Voronca I 1998: 139), întrucât se credea că duhurile necurate se temeau de cele două alimente. Aşadar, utilizând blestemul amintit, oamenii țineau dușmanii şi forțele demonice la distanță de gospodării.

Din categoria blestemelor în care se invocă pedeapsa morții amintim „Vede-te-aş mort!” (Marian 2009: 58) „Vede-te-aş cu faţa în sus!” (*ibidem*), „Vede-te-aş întins pe laiță!” (*ibidem*), „Vede-te-aş întins sau lungit pe masă!” (*ibidem*), „Vede-te-aş cu picioarele nainte!” (*ibidem*), „Să n-apuci ziua de mâine!” (Candrea 1999: 205), „Mânca-ți-aş coliva!” (*ibidem*), „Mânca-l-ar viermii!” (Pamfile 1999: 16), „Mânca-te-ar corbii!” (Niculiță-Voronca II 1998: 77), „Să n-ajungi tu anul nou!” (*ibidem*: 11), „Să n-ajungi tu sâmbăta!” (*ibidem*), „Zice-ți-ar popa pe cap!” (Ciauşanu 1931: 12), „Face-te-ai oale şi urcioare!” (*ibidem*: 45) „Să se-aleagă praful şi pulberea de capu-ți!” (Candrea 1999: 205), „Şede-ți-ar stâlpul la cap!” (Pamfile 1999: 16), „Dormire-ai somnul morții!” (*ibidem*), „Bea-te-ar şerpii şi tăunii!” (*ibidem*); „N-ai mai auzi cucul!” (*ibidem*), „N-ai mai vedea faţa soarelui!” (*ibidem*).

„Să se-aleagă praful şi pulberea de capu-ți!”

Expresiile „a face/a preface în/a rămâne/a fi praf şi pulbere” (sau „țărână, scrum, cenuşă etc.”) se folosesc pentru a spune despre cineva sau ceva că este „sfărâmat, prefăcut în bucățele foarte mici, nimicit, distrus, din care nu a mai rămas nimic, ucis, pierit” (DLR XII: 1192), praful, respectiv pulberea reprezentând un „material format din particule foarte fine şi uşoare de sol” (*ibidem*: 1191, 1745). În sens figurat, cei doi termeni pot semnifica „trupul omenesc considerat ca ceva pieritor, supus acțiunii distrugătoare a timpului” (*ibidem*: 1746).

Având în vedere aceste definiții, e posibil ca blestemul enunțat să reprezinte, de fapt, o refacere a blestemului originar din Geneza 3:19, care viza transformarea omului în pământ, materia din care a fost creat: „pământ eşti şi în pământ te vei întoarce”. Concepția potrivit căreia omul este o ființă fragilă destinată morții este confirmată şi de faptul că, în cele mai multe limbi indo-europene, „principalii termeni pentru noțiunea «om» provin din rădăcinile pentru «moarte» sau «pământ»” (Wald, Sluşanschi 1987: 288).

Prin urmare, cel care rostește această imprecație dorește să grăbească transformarea iminentă a celui blestemat în țărână (praf, pulbere).

Un blestem asemănător, dar cu mai multe semnificații legate de datinile românilor, este „Face-te-ai oale și urcioare!", explicat de Stelian Dumistrăcel (2001: 271-276).

„Mânca-te-ar corbii!"

Verbul *a mânca* în combinație cu numele unei păsări de pradă nu poate avea decât conotație negativă, respectiv aceea de *a rupe prada în bucăți*, *a sfâșia*, *a devora*.

În ceea ce privește legendele despre corb, acestea sunt diametral opuse, catalogându-l fie ca pasăre blestemată, fie ca pasăre sfântă. În unele credințe românești, se spune că acesta a fost blestemat de Noe să fie negru și să caute mereu leșuri, întrucât a dat dovadă de neascultare și lăcomie în momentul în care a fost trimis să cerceteze dacă pământul s-a uscat în urma potopului. În alte legende, din cauză că nu a vrut să ajute la curățarea pâraielor, corbul a fost blestemat de Dumnezeu să nu bea apă (Niculiță-Voronca II 1998: 76-77).

Se pare că accepțiile negative care se dau acestei păsări sunt de dată recentă și, în general, sunt specifice spațiului european. La polul opus, în lumea asiatică, în special în China, Japonia și India, corbul este considerat o pasăre solară, fiind simbol al gratitudinii filiale ori al perspicacității (Chevalier, Gheerbrant 1982: 285-286). Și în spațiul creștin există atestări în care corbul e considerat a fi pasăre sfântă, și, pentru că el l-a hrănit pe profetul Ilie și are semnul crucii pe cerul gurii, nu e permisă uciderea lui.

În ciuda acestei controverse interpretative, valențele negative ale acestei păsări blestemate se observă cu precădere în literatura populară românească. Astfel, cultura mitologică a celui care a proferat un asemenea blestem este neîndoielnică, iar pasărea amintită în formula imprecatorie nu este aleasă la întâmplare. Dicționarele de mitologie românească rețin versuri dintr-un bocet în care o corboaică prevestește moartea „Mie mi-a venit,/ Ieri, de-alaltăieri,/ O corboaică neagră/ Pe sus învolbând,/ Din aripi pleznind,/ Pe mine m-a pleznit,/ Graiu mi-a pierit" (Ghinoiu 2013: 92). Această pasăre cobitoare, „sol al puterilor infernale" (Antonescu 2016: 184), devine mesagerul funerar care devastează omul. Atribuind corbului această dimensiune psihopompă, blestemul analizat ar semnifica *să te înghită, să te devoreze, să te sfâșie moartea*, simbolizată de zeița-pasăre care ia graiul și sufletul muribundului (Ghinoiu 2013: 92).

Însă, dacă avem în vedere latura concretă a blestemului, imprecația amintită se încadrează în suita de blesteme prin care se invocă neliniștea de după moarte. Condamnat să mănânce leșuri, „corbul, ca să-și facă rost de hrană, are nevoie și dorește moartea celorlalte ființe" (Antonescu 2016: 184). Astfel, prin imprecația „Mânca-te-ar corbii!", emitentul nu dorește doar moartea propriu-zisă, ci și chinul *post-mortem*, care constă în a-i fi lăsat corpul blestematului unor păsări de pradă precum corbii.

Din categoria blestemelor în care se invocă neliniștea de după moarte, neputrezirea, chinul veșnic amintim: „Să n-aibă lumină la moartea sa!" (Marian 2009: 27), „Să dea Dumnezeu să n-ai pe nimeni să-ți închidă ochii" (*ibidem*: 34), „Duce-te-ai cu apa sâmbetei!" (*ibidem*: 341), „Lua-te-ar dracu să nu te mai văd!" (*ibidem*), „Să dea Dumnezeu să n-ai pe nimeni să te bocească!" (Marian 2009: 102), „Să n-aibă parte de pomană!" (*ibidem*: 263), „Să nu aibă odihnă în mormânt" (Șăineanu 1978: 582, 589), „N-ai avea loc în pământ şi nici țărână la mormânt" (*ibidem*: 582), „Să te muncească dracii!" (Pamfile 1999: 16).

„Să n-aibă lumină la moartea sa!"

Pentru un novice, această imprecație ar putea să nu aibă sens, deoarece orice om, în momentul morții, închide ochii și, prin urmare, nu mai are acces la lumină. Totuși, în acest enunț „lumina" nu are sensul obișnuit, concret de radiație luminoasă provenită de la soare sau alte surse luminoase, ci are semnificația populară de „lumânare". Astfel, traducerea blestemului amintit ar fi „a muri singur, fără să aibă o lumânare aprinsă" (DLR VIII: 690).

Nici așa blestemul nu poate fi înțeles dacă nu se are în vedere vechiul obicei creștin, pe care românii din diferite regiuni ale țării îl practică, respectiv acela de a ține o lumânare aprinsă (sau mai multe) la capul muribundului. Există diferite practici legate de acest obicei, de exemplu, în unele regiuni, lumânarea este ținută chiar de cel care trage să moară, iar în altele, lumânarea este ținută de cei apropiați, de îngrijitori, de vecini etc. Oricum, cel mai înfiorător lucru pentru românii de pretutindeni (Bucovina, Transilvania, Moldova, Banat, Țara Românească) este a muri fără lumină. Se consideră că acela care a murit fără lumină ori a avut păcate mari, ori a fost blestemat de cineva.

După credința unora, sufletul celui neluminat umblă „[...]fără să aibă odihnă, rătăcind prin aer şi abia după un timp mai îndelungat poate ajunge la Dumnezeu" (Marian 2009: 29), însă, după credința altora, „sufletul unui astfel de om pe cealaltă lume neavând lumină stă tot în întuneric, şi mai pe urmă din cauza aceasta va merge desigur în iad" (*ibidem*). De precizat este că

> [...] damnarea sufletului după moarte nu este un topos originar creștin, el întâlnindu-se în cultura sumeriană sau în arta etruscă cu aproximativ 350 de ani înaintea erei noastre (Bădescu 2013: 160).

Ulterior, sufletele damnate au devenit teme predilecte în arta şi literatura creștină prin autoritatea Bibliei.

Rezumând, oamenii, după moartea lor, au nevoie de lumină pentru a nu se rătăci în drumul lor spre Dumnezeu, pentru a vedea calea dreaptă, pentru a trece puntea sub care este iadul (Marian 2009: 336). În caz contrar, fără lumină aprinsă, sufletele celor morți nu văd încotro se îndreaptă și, astfel, rămân pradă îngerilor căzuți, dracilor, care stau în văzduh şi care le direcționează spre iad (*ibidem*: 333-334).

„N-ai avea loc în pământ şi nici țărână la mormânt"

Pentru creştini, blestemele care fac referire la absența înhumării sunt dintre cele mai îngrozitoare. Din această cauză, de teamă să nu rămână fără mormânt**,** românii din diferite regiuni se îngrijesc de locul de veci încă din timpul vieții, „ca nu cumva în lipsa mormântului să rămână neîngropați" (*ibidem*: 266). Acest fapt atestă dorința omului de a se reintegra în pământul-mamă, materia din care el este creat.

Pedeapsa neînhumării, a lipsirii de mormânt (din Deuteronom şi prorocii biblici) prezentă în multe dintre blestemele românilor, în special în cele proferate de mame, traversează istoria umanității venind din epocile păgâne, unde, la fel ca în creştinism, aducea oprobiul suprem (Bădescu 2013: 41). Defunctului marginal ori străin, prin neintegrare în țărână, în pământ, îi era prelungit supliciul despărțirii sufletului de trup. Acest aspect este întărit de credința că sufletul omului, al cărui trup rămâne neînmormântat, „plânge cu îngerul său" (Marian 2009: 262) sau „rătăcește prin locuri necunoscute şi nu poate trece în parte la odihna eternă, ci trebuie să se curățească mai întâi de păcatele ce le-a făcut în viață" (*ibidem*). Despre asemenea oameni, care nu au beneficiat de serviciul de înmormântare, se spune că au fost foarte păcătoşi (de exemplu, sinucigaşii) ori blestemați (de exemplu, feciorii care mergeau la oaste şi mureau printre străini).

În cazul celor blestemați care au murit fără mormânt, ridicarea blestemului după moarte le revenea urmaşilor. Aceştia fie apelau la preoți care oficiau rugăciuni de dezlegare, fie recurgeau la diferite obiceiuri de îngrijire a sufletului celui mort şi neînhumat.

3. În loc de concluzii

În zilele noastre, deşi blestemul este privat tot mai mult de componenta magică, fiind vizibilă o puternică desacralizare a lui, totuşi, acesta continuă să dăinuie, chiar să se dezvolte sub forma blestemului trivial (înjurăturile)[6]. Cauzele care au condus la degradarea imprecațiilor, precum utilizarea frecventă a maledicțiilor, pierderea încrederii în valoarea actului magic, proliferarea unor „blesteme stradale" ca „Mânca-te-ar canceru'!", „Călca-te-ar trenu'!", „Lovi-te-ar tramvaiu'!", „Lovi-te-ar buldozeru'!" etc. (Nasta 2020b: 1416), sunt dublate de adaptarea blestemelor la evoluția societății (tehnologie, boli etc.).

Bibliografie

Antonescu 2016: Romulus Antonescu, *Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești*, disponibil pe http://cimec.ro/Etnografie/Antonescu-dictionar/Antonescu-Romulus-Dictionar-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti.pdf, consultat, ultima dată, în 27.09.2020

[6] Pentru conceptul de „înjurătură", a se vedea Kernbach 1995.

Bădescu 2013: Laura-Eveline Bădescu, *Mentalități, retorică și imaginar în secolul al XVIII-lea românesc. Cărțile de blestem*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române.
Candrea 1999: I. Aurel Candrea, *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*, Iași, Polirom.
Chevalier, Gheerbrant 1982: Jean Chevalier, Allain Gheerbrant, *Dictionnaire des symboles, mythes, réves, coutumes, géstes, formes, figures, couleurs, nombres*, Paris, Éditions Robert Laffont et Éditions Jupiter.
Ciaușanu 1931: G. F. Ciaușanu, *Glosar de cuvinte din județul Vâlcea*, Imprimeria Națională, București.
Ciaușanu 2007: Gh. F. Ciaușanu, *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și noi*, ediție critică, prefață și indice tematic de I. Oprișan, București, Editura Saeculum I. O.
DLR 2010: *Dicționarul limbii române*, Ediție anastatică după *Dicționarul limbii române* (DA) și *Dicționarul limbii române* (DLR), București, Editura Academiei Române.
Dumistrăcel 2001: Stelian Dumistrăcel, *Până-n pânzele albe. Expresii românești. Biografii – motivații*, ediția a II-a, revăzută și augmentată, Iași, Institutul European.
Ghinoiu 2013: Ion Ghinoiu, *Mitologie română: dicționar*, București, Univers Enciclopedic.
Gorovei 1931: Artur Gorovei, *Descântecele românilor. Studiu de folklor*, București, Imprimeria națională.
Kernbach 2001: Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală. Mituri. Divinități. Religii, București*, Editura Albatros.
Marian 2009: Simeon Florea Marian, *Înmormântarea la români. Studiu etnografic*, ediție îngrijită, introducere, bibliografie și glosar Iordan Datcu, București, Editura Saeculum I.O.
Mazilu 2001: Dan Horea Mazilu, *O istorie a blestemului*, Iași, Polirom.
Nasta 2020a: Lavinia Nasta, *Imaginarul blestemului. Imaginea lingvistică a blestemului*, în „Intertext", Chișinău, nr. 1/2, anul 14, pp. 33-39.
Nasta 2020b: Lavinia Nasta, *Imaginarul blestemului. Imaginea culturală a blestemului*, în „Journal of Romanian Literary Studies", no. 20, Târgu Mureș, pp. 1405-1417.
Niculiță-Voronca I/II 1998: Elena Niculiță-Voronca, *Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. I și II, ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu, București, Editura Saeculum I. O.
Pamfile 1999: Tudor Pamfile, *Boli și leacuri la oameni, vite și păsări după datinele și credințele poporului român*, text stabilit, cuvânt înainte și notă asupra ediției de Petre Florea, București, Editura Saculum I.O.
Platon 2019: Elena Platon, *Reflection on the Concept of Linguistics Imaginary*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai", pp. 109-122.
Șăineanu 1978: Lazăr Șăineanu, *Basmele române*, ediție îngrijită de Ruxandra Niculescu, prefață de Ovidiu Bârlea, București, Editura Minerva.
Vianu 1957: Tudor Vianu, *Problemele metaforei și alte studii stilistice*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă.
Wald, Slușanschi 1987: Lucia Wald, Dan Slușanschi, *Introducere în studiul limbii și culturii indo-europene*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

The Imaginary of Curses. Some Ethnolinguistic Explanations

The curse, regarded as an act of magic with calamitous consequences, has received a marginal scholarly interest within the Romanian academe. To address this research gap our paper "The imaginary of curses. Several ethnolinguistic explanations" aims to offer a more comprehensive view on the significance of a set of Romanian folk imprecations.

Following a brief introduction, our purpose was to retrace the evolution of several curses back to the original frame of reference of various customs/ideas underlying the Romanian imprecatory linguistic acts. A review of the work of some of the most well-known Romanian folklorists like Simeon Florea Marian, Elena Niculiță-Voronca, Tudor Pamfile, G. F. Ciaușanu, Artur Gorovei, Lazăr Șăineanu, I. A. Candrea provided a firm foundation for the selection of imprecations included in the present work. Given the fact that, up to the present moment, no clear-cut classification of curses has been drawn, except for the distinction sacred curse/ profane curse or folk/literary curse, we opted for a thematic structure. Therefore, we designed various typologies for categorizing curses based on the nature of the punishment evoked in the macabre expression.

The category of curses related to disease comprise numerous examples, however, for the purpose of this paper, we only focused on two examples: "Lovi-te-ar boala să te lovească!" (May sickness befall you!) and "Pice-ți carnea de pe oase!" (May your flesh fall away putrid from your bones!) which we attempted to analyse from an ethnolinguistic perspective.

We also tackled the category of curses invoking the tensions of everyday life, poverty and privation and two blasphemous examples were considered for an ethnolinguistic analysis: "Mânca-te-ar gherla!" (May you wither up in prison!) and „Bată-te-ar pâinea şi sarea mea!" (That the curse of my bread and salt cripple upon you!).

The category of curses revolving around the punishment of death includes a large collection of examples and we limited our interpretation to just two cases: „Să se-aleagă praful şi pulberea de capu-ți!" (May your bones turn to dust!) and, respectively, „Mânca-te-ar corbii!" (May the ravens peck your flesh out!).

We provided a wider variety of examples to illustrate the category of curses invoking the after-death struggle, delayed decompositions, the eternal torment, which range among the most fearsome imprecations in folk culture, however, our ethnolinguistic analysis particularly focused on two examples: "Să n-aibă lumină la moartea sa!" (May no candle burn at his/her deathbed!) and „N-ai avea loc în pământ şi nici ţărână la mormânt" (May you not have a grave to shelter you and no dust to cover your carcass!).

Instead of a conclusion, we extended our discussion on imprecatory expressions to the emerging contexts of contemporary curses by introducing the concept of "street curse".